

Забарська В.О., студентка групи 081-19-1

Науковий керівник: Блінова Г.О., д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права

(Національний технічний університет "Дніпровська політехніка", м. Дніпро, Україна)

ЗЛОВЖИВАННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Найбільш ефективним засобом захисту своїх порушених, оспорених прав – є вирішення конфлікту в судовому процесі, що гарантує нам Конституція України. Процесуальні права та обов'язки осіб, які беруть участь у судовій справі, закріплено ст. 49 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), однак реалізація права на такий захист, в окремих випадках, має негативний характер, а саме: мова йде про недобросовісне використання процесуальних прав, в тому числі права на судовий захист.

Частина 2 статті 44 Цивільного процесуального кодексу України дає визначення, які саме дії кваліфікуються, як зловживання процесуальними правами: 1) подання скарги на судові рішення, яке не підлягає оскарженню, не є чинним або дія якого закінчилася (вичерпана), подання клопотання (заяви) для вирішення питання, яке вже вирішено судом, за відсутності інших підстав або нових обставин, заявлення завідомо безпідставного відводу або вчинення інших аналогічних дій, спрямованих на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи чи виконання судового рішення; 2) подання декількох позовів до одного й того самого відповідача (відповідачів) з тим самим предметом та з тих самих підстав або подання декількох позовів з аналогічним предметом і з аналогічних підстав, або вчинення інших дій, метою яких є маніпуляція автоматизованим розподілом справ між суддями; 3) подання завідомо безпідставного позову, позову за відсутності предмета спору або у спорі, який має очевидно штучний характер; 4) необґрунтоване або штучне об'єднання позовних вимог з метою зміни підсудності справи, або завідомо безпідставне залучення особи як відповідача (співвідповідача) з тією самою метою; 5) укладення мирової угоди, спрямованої на шкоду правам третіх осіб, умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі у справі [1].

При цьому Верховний Суд, визнаючи певні дії учасників процесу зловживанням процесуальними правами, часто зазначає, що ознакою зловживання процесуальними правами є не просто конкретні дії, а дії, спрямовані на введення суду в оману, затягування розгляду справи, створення перешкод опоненту. Таким чином, враховуючи, що перелік дій, наведений у ч. 2 ст. 44 ЦПК України, не є вичерпним, суд може визнати зловживанням процесуальними правами також інші дії, які мають відповідну спрямованість [2].

Тепер можна сформулювати визначення терміну «зловживання процесуальними правами» – це дії учасників процесу, спрямовані на порушення прав інших учасників на справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд спору судом, тому невиконання особою, яка бере участь у справі, обов'язку добросовісно здійснювати свої процесуальні права має кваліфікуватися як зловживання ними.

Термін «зловживання правом» уперше було введено в цивільному процесуальному законодавстві Швейцарії, а конституційну заборону зловживання правом вперше закріпили у видатній пам'ятці конституційного права Франції – Декларації прав людини і громадянина 1789 року [3, с. 12]. Вбачається, що суд має встановлювати у кожному конкретному випадку, чи добросовісно учасники цивільного процесу здійснюють свої цивільні процесуальні права. Хоча межа між добросовісним

використанням своїх цивільних процесуальних прав і зловживанням ними є доволі умовною, проте для виявлення факту зловживання правом однієї лише внутрішньої впевненості судді недостатньо, потрібні конкретні докази, що підтвердять відповідний факт.

Суспільна небезпечність зловживання своїми процесуальними правами полягає в тому, що зовні дії особи протікають в правовому полі, а насправді ними заподіюється шкода інтересам правосуддя та інших осіб, учасників процесу [4, с.8].

Список дій, що можуть бути визнані судом зловживанням процесуальними правами, визначений кодексом, не є вичерпним. Проте Верховний Суд нечасто визнає інші дії (відсутні в цьому списку) зловживанням процесуальними правами, хоча такі приклади існують. Зокрема, в ухвалі від 17.05.2018 р. у справі №916/36/16 Верховний Суд визнав прикладом зловживання особою процесуальними правами, яке полягає у «вчиненні інших аналогічних дій, спрямованих на безпідставне затягування чи перешкоджання розгляду справи», багаторазове подання зустрічних позовних заяв та подальше оскарження процесуальних рішень судів щодо вказаних заяв. Верховний Суд дійшов такого висновку, оскільки відповідач неодноразово та недобросовісно, порушуючи норми процесу, заявляв «зустрічні позовні заяви», а потім оскаржував ухвали суду про залишення без розгляду таких заяв. На думку Верховного Суду, це створювало перешкоди у справедливому розгляді первісних позовних вимог позивача у справі в межах розумного строку [2].

Суд зобов'язаний призначити певне покарання для запобігання зловживанню процесуальними правами, а у випадку порушення учасником судового процесу - суд застосовує до нього заходи, визначені ЦПК: повернення або залишення без розгляду заяви, скарги, клопотання; накладення штрафу; окрема ухвала.

Таким чином, об'єктивно необхідним є чітке визначення поняття «зловживання процесуальними правами» оскільки межа між зловживанням правом та добросовісною і розумною поведінкою є тонкою, що може призвести до безпідставного застосування негативних наслідків щодо учасників судового процесу. Практика Верховного Суду свідчить, що Верховний Суд намагається активно протидіяти зловживанню процесуальними правами – накладає на учасників процесу та їх представників штрафи, повертає та залишає без розгляду заяви й скарги, звертається до кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури. Безперечно, це дисциплінуватиме учасників судового процесу, стимулюватиме їх добросовісно користуватися процесуальними правами та сприятиме суду у виконанні його функцій [4, с.19].

Перелік посилань

1. Господарський процесуальний кодекс України від 1992 року. ВВР. 1992. №6. Ст. 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
2. Юридична газета «Що Верховний Суд визнає зловживанням процесуальними правами?» Подолева А., Бортман О. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/shcho-verhovniy-sud-viznae-zlovzhivanniam-procesualnimi-pravami.html>.
3. Рогач О. Зловживання правом: теоретико-правове дослідження : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Київ, 2011. 34 с.
4. Узагальнення судової практики розгляду судами деяких питань, пов'язаних із зловживанням процесуальними правами: практика застосування новел цивільного процесуального законодавства. URL: https://oda.court.gov.ua/userfiles/file/sud1590/Zlovzivannya_procesualnyh_ppravamy.pdf